

INTERNETNING IJTIMOIIY HAYOTGA TA'SIRI

Karimov Ulug'bek Dilmurodjonovich

Andijon davlat pedagogika instituti erkin izlanuvchisi

Annotasiya: Ushbu keng qamrovli maqola Internetning ijtimoiy hayotga ko'p qirrali ta'sirini o'rganadi, ulanish, aloqa shakllari, munosabatlarning evolyusiyasi, onlayn hamjamiyatlarning yuksalishi, ijtimoiy mediada shaxsiy brending, maxfiylik va xavfsizlikka muammolar, raqamli texnologiyalar kabi asosiy jihatlarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: internet, ulanish, aloqa, munosabatlar, onlayn jamoalar, shaxsiy brending, maxfiylik, xavfsizlik, raqamli inklyuziya, ruhiy salomatlik, raqamli savodxonlik, raqamli tafovut, muvozanat.

ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТА НА СОЦИАЛЬНУЮ ЖИЗНЬ.

Каримов Улугбек Дилмуроджонович

Свободный исследователь Андижанского

государственного педагогического института

Аннотация: В этой всеобъемлющей статье рассматривается многогранное влияние Интернета на социальную жизнь, изучаются такие ключевые аспекты, как возможности подключения, модели общения, эволюция отношений, рост онлайн-сообществ, личный брендинг в социальных сетях, проблемы конфиденциальности и безопасности, а также цифровые технологии.

Ключевые слова: Интернет, возможность подключения, коммуникация, отношения, онлайн-сообщества, личный брендинг, конфиденциальность, безопасность, цифровая инклюзивность, психическое здоровье, цифровая грамотность, цифровой разрыв, баланс.

INFLUENCE OF THE INTERNET ON SOCIAL LIFE.

Karimov Ulugbek Dilmurodjonovich

Free researcher of Andijan State Pedagogical Institute

Abstract: This comprehensive article examines the multifaceted impact of the Internet on social life, examining key aspects such as connectivity,

communication patterns, the evolution of relationships, the growth of online communities, personal branding on social media, privacy and security issues, and digital technology. technologies.

Keywords: Internet, connectivity, communication, relationships, online communities, personal branding, privacy, safety, digital inclusion, mental health, digital literacy, digital divide, balance.

KIRISH. Internetning paydo bo'lishi ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va jamiyat dinamikasini qayta shakllantirgan transformasion davrni e'lon qildi. Ulanish chegara bilmaydigan ushbu raqamli asrda Internetning ijtimoiy hayotga ta'siri ham chuqur, ham ko'p qirrali jarayondir.

Ulanish va aloqa shakllarining diversifikatsiyasidir. Ma'lumki, dastlabki ma'lumot manbalari asosan ma'lum bir forma va manbaga ega bo'lgan. Misol uchun, ommaviy axborot vositalaridan hisoblangan gazetalarni oladigan bo'lsak. Ular bilan tanishish uchun sotib olish zarur bo'lgan va agar sizda ularga nisbatan jismoniy egalik qilinmasa ma'lumotlar oqimidan bebahra qolish mumkin. Aytaylik sizda radiopriyomnik yoki telesignallarni qabul qiluvchi qurilmalarni qabul qiluvchi apparatlar bo'lmasa ma'lumotlar bilan tanishish imkoniyati mavjud emas. Masalaning yana bir qiziqarli tomoni esa ommaviy axborot vositalarining mobillik xususiyati – ya'ni qayta aloqa qilish imkoniyati cheklangan edi. Shu sababli bo'lsa kerak gazeta, radio yoki televideniya ommaviy muhokamalarni uyushtirish ancha vaqt va mablag' sarf etadigan tadbirlardan biri bo'lgan. “Hozirga kelib esa ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy insonlarning hayotidan mustahkam o'rin oldi.” [1]

Internet odamlarning muloqot qilish usulini inqilob qildi, geografik to'siqlarni yo'q qildi va bir lahzali aloqalarni rivojlantirdi. Ijtimoiy media platformalari, elektron pochta va xabar almashish ilovalari zamonaviy muloqotni shakllantiradigan hamma joyda mavjud vositalarga aylandi.

Shaxslar raqamli landshaftda sayr qilar ekan, munosabatlar chuqur o'zgarishlarga duch keldi. Masalan, onlayn tanishuv platformalari potensial sheriklar bilan uchrashish va bog'lanish uchun mashhur yo'llarga aylandi. Internet an'anaviy tanishuv me'yorlarini inqilob qilib, potensial munosabatlarning keng va

qulay muhitni taqdim etdi. Biroq, bir vaqtning o'zida raqamli aloqaning shaxslararo munosabatlarning chuqurligi va haqiqiyligiga ta'siri haqida xavotirlar paydo bo'ldi. Ekran vositasida o'zaro ta'sirlarning keng tarqalganligi, yuzma-yuz muloqot haqida savollar tug'diradi. Bir guruh olimlarning tadqiqotidan ma'lum bo'lishicha, "zamonaviy insonlar jonli muloqot vaqtida qandaydir ruhiy to'siqlarni his qilsada, virtual muloqot jarayonida o'zlarini ancha erkin his qilishlari ma'lum bo'ldi".[2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI. Qadimdan insonlarning harakatchanligi juda katta muammo bo'lgan. Boshqa shaharlarga sayohat qilgan savdogarlar, olimlar va harbiy yurish qatnashchilarining boshqa shaharlar haqidagi hikoyalari yillar davomida tildan tilga o'tib kelgan. Ajnabiy insonlar bilan tanishish yoki muloqotga kirishish esa kamdan kam uchraydigan hodisa edi. XX asrgacha ham oddiy odamlar turmush qurish uchun yoki yaqin do'st bo'lishi uchun o'z hamqishloqlari yoki shahardagi hamkasblari va mahalladoshlaridan nariga o'tmagan. Chunki, transport uchun harajatlar va keyinchalik aloqalarni saqlab turish juda qiyin vazifa edi. Shu sababli ham odamlar o'zaro munosabatlarda yaqin odamlarini mo'ljallab harakat qilganlar.

Birinchidan, onlayn jamoalarning yuksalishi jarayoni jadallik bilan kechmoqda. Internet geografik chegaralardan oshib ketadigan virtual hamjamiyatlarni keltirib chiqardi. Umumiy manfaatlar, sevimli mashg'ulotlar yoki madaniy yaqinliklar atrofida bo'ladimi, bu onlayn hamjamiyatlar tegishlilik va umumiy o'ziga xoslikni ta'minlaydi. Ijtimoiy media guruhlar, forumlar va onlayn platformalar odamlar raqamli sohada hamjamiyat tuyg'usini rivojlantirib, o'xshash tengdoshlari bilan bog'lanishi mumkin bo'lgan joylarga aylandi. Biroq, ushbu virtual jamoalarning an'anaviy, geografik jihatdan bog'langan jamoalarga ta'siri diqqat bilan o'rganilishi kerak.

O'zbekistonda ham onlayn hamjamiyatlar ijtimoiy siyosiy pozitsiyani namoyon qilishning asosiy vositasiga aylandi. Feysbuk ijtimoiy tarmog'idagi "Xalq bilan muloqot", "Potrebiteli" kabi guruhlarda yuz minglab foydalanuvchilar

jam bo'lgan. Ana shunday katta onlayn hamjamiyatlarda bildirilgan fikrlar va e'tirozlar qaror qabul qiluvchi organlar tomonidan e'tiborga olinmoqda va jamoatchilik fikri sifatida ular bilan hisoblashish jarayoni kuzatilmoqda. Onlayn hamjamiyatlarda ancha xavfsiz faoliyat bo'lib, foydalanuvchilar ba'zan anonim qolgan holda o'z fikrlarini bildirish yoki ijtimoiy fikrga ta'sir ko'rsatadigan g'oya va qarashlarini yoqlashi mumkin. Shu bilan birga anonimlik ayrim hollarda destruktiv hatti-harakatlarni sodir etish maqsadida birlashishga sabab bo'ladi. G'ayri ahloqiy, ijtimoiy-siyosiy tuzumga tajovvuz qilishni ko'zlaydigan yoki jinoiy faoliyat yo'lida birlashishga ham olib kelishi mumkin. Bu esa onlayn hamjamiyatlarda faoliyatining salbiy tomoni hisoblanadi.

Ikkinchidan, ijtimoiy tarmoqlar va shaxsiy brending insonlar uchun arzon va qulay shaklda o'zlarining ijtimoiy maqomini o'zgartirish imkoniyatini yaratdi. Ma'lumki internet asriga qadar ta'limga ommaviy shaklda ijtimoiy lift vazifasini bajargan va bundan boshqa instrumentlar kamdan kam hollarda ijobiy natija bergan.

Ijtimoiy media platformalari raqamli tashrif qog'ozi bo'lib xizmat qiladi, bu erda odamlar o'z hayotlarini boshqaradi va baham ko'radi. Shaxsiy brending fenomeni paydo bo'lib, odamlar o'zlarini onlayn tarzda ko'rsatishlarini shakllantiradi. Ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi natijasida inson o'z ta'lim strategiyasini yaratish imkoniyatiga ega bo'ldi. Shu bilan birgalikda ijtimoiy tarmoqlarning noodatiy ommalashuv algoritmlari asosida ayrim shaxslarning o'z ijtimoiy maqomini juda katta tezlikda va balandlikda o'zgartira olishdi. Masalan, 2020 yilda davom etayotgan kovid cheklavlari sharoitida juda qiyin holatda qolgan nigeriyalik yigit – Abi internet tarmog'idagi g'ayritabiiy maslahatlarni ahamiyatsiz ekani haqida tayyorlagan videolari ommalashib ketdi va Abining iqtisodiy salohiyati juda yuqoriladi. Uning effekti natijasida yana o'n minglab mana shunday shakldagi kontent tayyorlaydigan blogerlar qatlami paydo bo'ldi. Bu esa internet tarmog'idagi millionlab terarabaytlik shu mazmundagi videolavhalarning vujudga kelishiga turtki berdi.

Ijtimoiy media profillarining tanlangan tabiati haqiqiylik va taqqoslashning ruhiy salomatlikka ta'siri haqida savollar tug'diradi. Yilda ideallashtirilgan onlayn imidjga intilish noadekvatlik va ijtimoiy bosimga olib kelishi mumkin. Aftidan bu masala keyingi yillardagi olimlarning asosiy tadqiqot ob'yekti bo'lib qoladi. Virtual olamga mukkasidan ketish ijtimoiy kasallikmi yoki keyinchalik bu ijtimoiy ustuvorlikni hosil qiladimi, degan dilemmani vujudga keltirmoqda.

Olimlarning qayd etishicha, "Ma'lumotlarning tezkor yetib borishi, auditoriyani maqsadli tanlash imkoniyati, e'lon qilingan ma'lumotlarni qabul qilish bo'yicha tahlil imkoniyatlari va ma'lumot uzatishning turlicha (matn, audio, video formatda) ekanligi shaxsiy berndni yuritishda internetni keskin ustuvor platformaga aylantirdi." [3]

Uchinchidan, maxfiylik va xavfsizlikka oid muammolar paydo bo'ldi. Internet tarmog'iga yuklanayotgan milliardlab shaxslarning shaxsiy ma'lumotlari asosan himoyalanganmagan. Garchi, yuzlab yangi xavfsizlik protokollari ishlab chiqilib, hayotga tadbiiq etilayotgan bo'lsada, ular qandaydir shaxslar va dasturlar yoki tashkilotlarga bog'liqdir. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarga xizmat ko'rsatadigan servelar turli davlatlar tomonidan foydalanayotgani haqidagi xavotirlar mavjud. Misol uchun, RFda barcha ijtimoiy tarmoqlarga mamlakat fuqarolari shaxsiy ma'lumotlari mamlakat ichidagi serverlarda saqlashni talab qiladi.

Bu sohada olib borilgan qator izlanishlarga asoslanib, "Insonning axborot-psixologik xavfsizligi uning ongi va ong ostining, ruhiyatining turli hil zararkunanda ruhiy ta'sirlardan saqlash, shuningdek, ma'naviy, ahloqiy, aqliy va jismoniy zarar keltiradigan axborot-psixologik tahdidlardan himoyalanganlikdan iboratdir." [4] Bu esa juda murakkab sohalarda muammolar kelib chiqayotgani, insonning ruhiyati, ongi va ongosti internetning ta'sir doirasida ekanini tushunib olishga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Raqamli inklyuziv foydalanish imkoniyati kengaymoqda. Internet butun dunyo bo'ylab milliardlab odamlarni bog'lagan bo'lsa-da, raqamli inklyuziya va undan foydalanish muammolari saqlanib qolmoqda. Texnologiyalardan foydalanish va raqamli savodxonlikdagi

nomutanosiblik raqamli tafovutga olib keladi va ma'lum aholi uchun Internetning ijtimoiy afzalliklarini cheklaydi. Raqamli ulanishning ijobiy ta'siri hamma uchun ochiq bo'lishini ta'minlash uchun bu bo'shliqni bartaraf etish juda muhimdir.

Amalda yoshi katta avlod jadallik bilan kechayotgan raqamli transformatsiyadan chetda qolmoqda. Misol uchun, davlat va kommunal xizmatlar, madaniy va ma'naviy soha asosan raqamlashib bo'ldi. Ma'lum bir ko'nikmalarga ega bo'lmagan jamiyat a'zolari esa mana shunday afzalliklardan foydalana olmaydi. Shu bilan birga elektr energiyasidagi cheklovlar, internet sifatining yaxshi emasligi, internet tarmog'iga ulanish qurilmalari– telefon va kompyuterlarning qimmatligi ham inklyuzivlik masalasini dolzarb ahamiyatga ega ekanini ko'rsatib turadi. Bu esa internetning huddi umumiy ta'lim kabi asosiy qonunlarda har bir shaxs uchun foydalanish imkoniyati darajasiga olib tushish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

“Masalaning yana bir tomoni jismoniy imkoniyati cheklangan shaxslar uchun internet ma'lumotlarni olish va uzatish, bilim olish hamda jamiyat bilan hamnafas bo'lish imkoniyatini berdi. Hozirgi kunda internet tarmog'idagi o'nlab ta'lim platformalari foydalanuvchilarga bepul va pullik asosda masofaviy ta'lim berish bilan shug'ullanadi”.[5] Internet bir tomonda inklyuzivlik imkoniyatlarini oshirgan bo'lsa, ikkinchi tomondan yoshi keksa insonlar va internet tarmog'iga ulanmagan shaxslar timsolida ijtimoiy munosabatlarga yangicha cheklov o'rnatdi.

Ruhiy salomatlik haqida mulohazalar ko'pchilik psixologlar va fiziologlarni tashvishga solmoqda. Internetning ruhiy salomatlikka ta'siri tobora ortib borayotgan tashvish mavzusidir. Ijtimoiy tarmoqlardan haddan tashqari foydalanish, kiberbulling va doimiy ma'lumot to'siqlari stress, tashvish va izolyasiya hissini keltirib chiqarishi mumkin. Ijobiy onlayn tajribalarni targ'ib qilish va sog'lom raqamli muhitni rivojlantirish strategiyalarini o'rganish juda muhimdir.

Masalaning yana bir muhim jihati internet tarmog'ining ommalashuvi va unda o'tkaziladigan vaqtning ko'payishi hisobiga insonning salomatligi va fiziologik ko'rsatkichlari o'zgarmoqda. Kam harakatlilik natijasida qator kasalliklar kelib

chiqishi kuzatilmoqda. Albatta, bunday kasalliklarni profilaktika qilish mumkin, shu bilan birga esa asta-sekin inson organizmi mana shunday yuklamalarga moslashib qator patologik o'zgarishlarga ham olib kelishini kutish mumkin. Insoniyat paydo bo'lgandan bunyo davom etiyotgan jismoniy faollik, sanoat inqilobidan keyingi taraqqiyot natijasida pasaygan bo'lsa, internet davriga kelib asta-sekinlik bilan jismoniy faollik yo'qolib borishi, inson organizmi esa bunday murakkab jarayonga juda sekinlik bilan bo'lsa ham moslashishi mumkin.

Internetning ommalashuvi ijtimoiy mas'uliyat masalalarini yanada kuchaytirishni taqozo etmoqda. Jamiyat raqamli inqilobda harakat qilishda davom etar ekan, ulanish va farovonlik o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhim ahamiyatga ega. Internetning ijtimoiy hayotga ko'p qirrali ta'sirini tushunish potensial muammolarni yumshatish bilan birga imtiyozlardan foydalanish haqida xabardor suhbatlar o'tkazish imkonini beradi.

MUHOKAMA. Internet tarmog'ining ommalashuvi qator ijtimoiy va huquqiy masalalarni keltirib chiqardi. Jumladan, internet tarmog'iga ulanish huquqi bilan bog'liq masalalar vujudga keldi. Agar ma'lum bir munosabatlar to'la internetga ko'chgan bo'lsa, har bir fuqaroning internetdan foydalanish huquqiy kafolatlanishi kerakligi kabi masalalar asta sekinlik bilan bo'lsa ham milliy qonunchilik tizimlaridan joy olmoqda. Shu bilan birgalikda raqamli muhitda iqtisodiy, fuqarolik, ma'muriy va jinoiy huquqlar bilan bog'liq masalalar kompleks hal etilishi zarurati tug'ilmoqda. "Agar raqamlashtirish mavjud olamni kechkin o'zgartirishini taxmin qilsak, barcha huquqiy institutlar ham muqarrar ravishda o'zgarishi mumkin." [6] Endilikda onlayn savdo va boshqa platformalardagi huquqiy munosabatlarni, internetda boshqa shaxslarning huquq va erkinligiga qilingan tajovuzlarni qonuniy yo'l bilan hal etish uchun yangi huquqiy tizimlar zarurati vujudga kelmoqda. Ana shunday yangi platformalar yaratilgunga qadar esa ommaviy ravishda inson huquqlarining buzilish jarayoni davom etmoqda.

Internetning ijtimoiy munosabatlarga ta'sirini baholash ana shu ijtimoiy munosabatlarning o'zi bilan cheklanib qolmaydi. Madaniyat va qadriyatlar kabi munosabatlarning fundamental asosini tashkil qiluvchi madaniyat va qadriyatlar

kabi fundamental institutlarni ham o'z ta'sir doirasiga oldi. Rossiyalik faylasuf olimlar ta'kidlaganidek: «Texnika va texnologiyalar olami, insonning moddiy va ma'naviy olami hamdir.» [7] Bu esa hozirgi kundagi ijtimoiy tarmoqlar va internetda ancha faollashgan qadriyatlar «savdo»sini tushunib olishga qo'l keladi. Ma'lumki, internet tarmog'i ijtimoiy munosabatlar uchun qulay platforma bo'lganligi sababli ancha konservativ institut vakillari bo'lgan din peshvolari dastlab internetga anchayin salbiy munosabatda bo'lgan va uni ommalashuvidan chuqur xavotirlarini yashirmaganlar. Keyinchalik esa diniy bloggerlar kabi qatlamlar paydo bo'lib, endilikda diniy aqidalarni internet orqali yoyishga intilish kuchaymoqla.

Internetda shuningdek, motivatorlar, kouchlar va boshqa o'nlab virtual kasb egalari o'z onlayn dasturlarini taqdim etib kishilarning dunyoqarashiga ta'sir ko'rstishga intiladilar.

Hozirgi bosqichda mualliflik huquqi va boshqa turdosh huquqlarni ta'minlash qiyin bo'lganligi sababli ma'lum bir kontent yaratuvchining mahsulotlarini taraqatishga cheklovlar yo'q. Bu esa ma'lum bir kontentni keng ommalashuvi uchun shart-sharoit yaratib bermoqda. Yuqorida bilimning arzonlashuvi haqida yozib o'tdik. Bu esa ko'p hollarda ilmiy asosga ega bo'lmagan, turli xil destruktiv ma'lumotlarni keng ommalashuviga sabab bo'lmoqda. Avvallari ommaviy ravishda g'ayriinsoniy g'oyalarni tarqatish ancha murakkab kechgan. Misol uchun, faxsh bilan bog'liq kontentni tarqatishni yashirincha usullari kam bo'lgan. Endilikda esa bu kabi kontentni tarqatish uchun internet asosiy platformaga aylandi. Shu jumladan, radikalizm kabi destruktiv qarashlar ham asosan internet orqali tarqatilmoqda. Bu kabi salbiy holatlar insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatalarning virtual prizmadagi yangi ko'rinishini vujudga keltirmoqda. Endilikda ijtimoiy munosabatlar yanada murakkab tus olib, uni o'rganishning ob'yekti bir necha barobarga kengayishi kuzatilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR. Internet va ijtimoiy hayot o'rtasidagi murakkab va ko'p qirrali munosabatlarga oydinlik kiritadi. Tadqiqot respondentlarning ko'pchiligi uchun ijtimoiy media asosiy o'zaro ta'sir usuli

sifatida paydo bo'lgan muloqot shakllarida sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatadi. Ushbu tendensiya aloqadorlik tuyg'usini kuchaytirsada, yuzma-yuz muloqot sifatining potensial eroziyasi haqida xavotirlar ko'tariladi.

Onlayn hamjamiyatlarda ishtirok etish keng tarqalgan bo'lib, tegishlilik tuyg'usini uyg'otadi. Biroq, ehtiyot bo'lish kerak, chunki aks-sado kameralarining shakllanishi va turli istiqbollarga potensial ta'siri bilan bog'liq xavotirlar paydo bo'ladi.

Internetning ijtimoiy hayotga ta'siri bo'yicha davom etayotgan munozaralarga hissa qo'shib, shaxslar, tadqiqotchilar va siyosatchilar uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etadi. Raqamli landshaft rivojlanishda davom etar ekan, ushbu dinamikani tushunish raqamli va jismoniy sohalar o'rtasida uyg'un birgalikda yashashni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu tadqiqotda aniqlangan o'ziga xos jihatlarni chuqurroq o'rganishi kerak, bu Internet va ijtimoiy hayotning doimiy ravishda rivojlanib borayotgan kesishishini yanada kengroq tushunishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Данилкина, К. А., & Сидоркина, В. М. (2014). Роль социальных сетей и интернета в жизни студентов. Огарёв-Online, (24 (38)), 1.
2. Андросова С.Н. (2014). Интернет и социальные сети в жизни современного человека. Экономика и социум, (3-1 (12)), 78.
3. Храмкина Анна Вячеславовна (2017). Продвижение личности руководителя в интернет-пространстве. Наука. Общество. Государство, 2017. 5 (4 (20)), 208-213.
4. Заболоцкая Александра Валерьевна, & Ткачева Елена Георгиевна (2022). Психологическая безопасность личности в интернете. Автономия личности, (1 (27)), 91-97.
5. Иманова Алия Нагметовна, & Самуратова Рауза Туkenовна (2016). Использование интернет-технологий для обучения детей с ограниченными возможностями здоровья. Инновации в науке, 2016. (3-2 (52)), 24.

6.Талапина Эльвира Владимировна (2019). Права человека в Интернете. Журнал российского права, (2), 41-54.

7. Аладышкин И.В., Сафонова А.С. Переосмысление феномена техники в эпоху глобализации // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. 2017. Т.8., № 3. С-.37-38.